

N. FODOR JÁNOS

Név és etnikum összefüggésének nyelvföldrajzi vonatkozásai a Történeti Magyar Családnévatlasz példaanyagában

1. A névföldrajzi vizsgálatok szükségességéről. – Évtizedes adóssága a magyar nyelvtudománynak, és ezen belül az névkutatásnak a nevek nyelvföldrajzi célú átfogó, több szempontú vizsgálatának elvégzése. Különösen igaz ez a személyneveken belüli kiemelt helyet elfoglaló családnévfajtára. A magyar névkutatásban ugyan már korábban többször is megfogalmazódott az a kíváncsi (l. pl. VÖRÖS 2007, HAJDÚ 2008), hogy a családnevek geolingvisztikai megközelítésű vizsgálatával a kutatási lehetőségek olyan területeken is meginduljanak, amelyekre eddig egyrészt a technikai adottságok miatt, másrészt a kutatáshoz kapcsolódó külső tényezők miatt (pl. adatvédelem) nem kerülhetett sor (lásd HAJDÚ 2010, VÖRÖS 2009, 2010a–c). Az európai névkutatás e téren elért látványos eredményei (erre l. pl. német nyelvterületről: KUNZE 2004⁵, DFA., olasz: CASTAGNA: gens.labo, FÁBIÁN 2010: 90–1 stb.) szintén a kutatás ilyen irányú kiterjesztésére, egy magyar családnévatlaszhoz kapcsolódó adatfeltárások és elemzések megindítására ösztönözhetik a kutatókat.

A családnévnek a tér dimenziójához való lényegi viszonya korábban is nyilvánvaló volt a magyar névkutatók számára, ezért szórványosan jelentek meg olyan feldolgozások, amelyek a nevek területiségén alapultak (HAJDÚ 1987, 1988; KÁZMÉR 1991), de a kartográfia módszereit alkalmazó, átfogó névföldrajzi vizsgálatra a közelmúltig nem került sor. VÖRÖS FERENC 2009-ben a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala központi adatbázisa alapján megkezdte a mai szinkrón családnévatlasz előmunkálatait, mely a teljes magyarországi népesség családnevei mellé rendelt lakóhely szerinti irányítószámokkal azonosított, 2009. január 1-jei adatait tartalmazza. A formálódó adatbázisához kapcsolódó előzetes munkálatokról a kutatásvezető több helyen is beszámolt (vö. VÖRÖS 2009, 2010a, 2010c, a legújabb fejleményekre l. VÖRÖS 2011b). Ezzel párhuzamosan az ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékén is lépések történtek egy **történeti családnévi adatbázis** létrehozása és nyelvföldrajzi feldolgozása érdekében (erre l. FARKAS 2010: 68).

A fenti szinkrón munkálatok példaanyaga több olyan kérdést is felvetett, amelynek megválaszolásához a történeti változásvizsgálat nagymértékben hozzájárulhat. Úgy is mondhatnánk, hogy a szinkrón atlasz a kérdésfelvetésekre, a probléma leírására irányul, a diakrón szempont pedig sok esetben a hogyanra keresi a választ, a mai állapot történeti hátterének feltárásához nyújt segítséget. Tehát egy történeti korpuszon alapuló feldolgozás szükségessége továbbra is a családnévföldrajz központi feladata maradt, hiszen a történeti és a mai névatlasz lehetőségei és korlátai eltérően jelentkeznek, egyik szempontrendszer a másikat nem tudja kiváltani, sőt egymást kiegészítve lehet a magyar vagy tágabban a Kárpát-medencei névállomány sajátosságait leginkább érzékelni és érzékeltetni.

A történeti jellegű vizsgálatok elindításához – az összevethetőség érdekét is szem előtt tartva – olyan egységes korpusz összeállítása kívánatos, amely leginkább reprezentálni tudja a családnevek regionalitását. Ezen belül két tényezőhöz (dimenzióhoz), a térhez és az időhöz kapcsolódó szempontok kiemelése döntő fontosságú. Az előző

esetében ez azt jelenti, hogy olyan korpuszon érdemes a vizsgálatot lefolytatni, amely legteljesebben meg tudja jeleníteni egy időszak antroponimáit, azaz minél nagyobb részt foglal magában a történeti Magyarország területéből, másrészt időben lehetőség szerint minél korábbi időszakban tege lehetővé a vizsgálatot. Mindkét szempontnak leginkább az 1715-ben készült első országos összeírás (ConsReg. 1715) feleltethető meg a következő érvek alapján: (1) a történeti Magyarország területének kétharmadát (Erdélyen, Horvátországon és a Határőrvidéken kívüli részét) érinti; (2) nagyjából egy időben keletkezett, ezért egységes névanyagot tartalmaz; (3) 160 ezres adatmennyiséget tartalmazó, reprezentatív felmérés az ország lakosságáról; (4) az átfogó jellegű összeírások közül időben a legközelebb esik a természetes családnevek keletkezési idejéhez; (5) a családnevek hivatalos rögzítése előtti időből származó, a XIX–XX. századi névváltoztatási mozgalom nagyarányú változásai által még nem érintett névanyagot tartalmaz.

Amennyiben a fentiek a társadalmi nyelv- vagy névhasználat vizsgálatának lehetőségével is kiegészülnek, munkánk komplexsége válik. Esetünkben a városi polgárság, a különböző jogállású falusi lakosság, illetőleg a taksás nemesek családneveit és keresztnévadási szokásait tehetjük elemzésünk tárgyává.

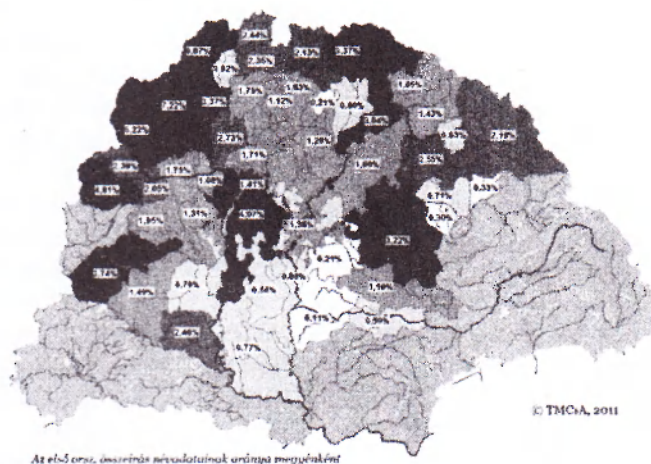
2. A Történeti Magyar Családnévátlasz adatházisa. – A Történeti Magyar Családnévátlasz (TMCsA.) adatházisának alapját tehát az 1715-ös országos összeírás anyaga adja, ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy az adatházis úgy épül fel, hogy az időben mindkét irányban történő bővíthetőséget is magában hordozza.

A névanyag sajátosságainak bemutatásához az alábbiakban röviden szükséges vázolnunk az összeírás keletkezési körülményeit.

A törökök kiűzése és a Rákóczi szabadságharc leverése utáni időszakban egyre nagyobb problémát jelentett az adóztatás mikéntje, mely ellen a vármegyék tiltakoztak, ugyanis még a törökök előtti portaszám alapján vetették ki az adót, ami már nem tükrözte a valós adatokat, ezért az adózás igazságosabbá tétele érdekében az 1715. évi 57. tc.-ben az országgyűlés elrendelte, hogy össze kell írni minden szabad királyi várost, minden kiváltságos és nem kiváltságos mezővárost, minden községet, lakott helyet és pusztát falut, megjelölve az elpusztulás idejét is. A falusi jobbágyokon kívül a szabad királyi és a bányavárosokban össze kellett írni minden egyes polgári telket a tulajdonos nevével, minden egyes telektulajdonos összes ingatlanvagyonát, valamint mindennemű jövedelmét. Az összeírásban szintén ki kellett térni a céhbeli mesteremberekre, kereskedőkre és jövedelmükre. Tehát eredetileg úgy tervezték, hogy a kiváltságos nemesség és a zsidóság kivételével a teljes lakosságot összeírják a vagyoni viszonyok feltüntetésével együtt, hogy ez alapján lehessen megállapítani az egyes törvényhatóságokra eső adó mértékét (vö. ConsReg. 1715 – DVD-ROM: Bevezetés).

Az összeírás lefolytatására a megyék általában két-két kiküldöttet delegáltak, akik saját megyéjükben nem működtek. A részükre készített részletes utasítás ellenére az elkészült összeírás nem felelt meg annak az eredeti célnak, hogy az adózási reform alapjául szolgáljon, mivel egyetlen maradt az utasítás sokszor eltérő értelmezése miatt. Például abban a kérdés sem volt teljes egyetértés, hogy kik kerüljenek be az összeírások közé. A felsőbb hatóságok gyakran kevesellték a jegyzékbe vett személyek számát és ellenőrzéseket végeztek, de nagy eltérésről ők sem tudtak beszámolni. Ennek ellenére nyilvánvalónak tarthatjuk, hogy amint korábban is előfordult, a jobbágyok most is igyekeztek elrejtőzni az összeírók elől, így próbálva meg az esetleges későbbi adófizetést kikerülni. Ugyan az összeírás a fentiek miatt nem lehetett teljes, ennek ellenére a k

szakban a legátfogóbb képet szolgáltatja a XVIII. század eleji Magyarországról, és jól szemlélteti az ország korabeli népességi viszonyait is.

1. ábra Magyarország népességi viszonyai az 1715-ös országos összeírás alapján

A mellékelt térkép a megyék névadatainak számarányát mutatja. Látható, hogy a török megszállás alatti területek a viszontagságos évtizedeket átvészelő északi megyékhez képest valóban nagy vérvesztéséget szenvedtek főként a magyarság hátrányára. A fenti tények korábbi ismeretének fényében is megdöbbentőek Bács megye adatai: a Duna–Tisza között fekvő megye északi és nyugati részének mintegy 1300 lakosa között mindössze 38 magyar családnevet viselő személyt találunk, de közöttük is 23-nak szerb keresztnév van, azaz csupán 15 (véltetően) magyar nemzetiségű adófizetőről adnak hírt a források a XVIII. század második évtizedében, mely az itteni lakosságnak csupán az 1,17%-át teszi ki. Az adatokat nyilván árnyaltabbá tenné, ha ismernénk a megye katonai ellenőrzés alá vont területén fekvő települések (Szabadka, Kanizsa, Martonos, Zenta, Mohol, Óbecse, Szenttamás, Csurog, Zsablya, Titel, Palánka stb.) személyneveit (ConsReg. 1715. XIV. téka 64), de a fenti arány akkor is sokat elárul a korabeli viszonyokról.

Az összeírás hatálya Magyarország polgári közigazgatás alá eső területeire terjedt csak ki, nem vonatkozott a külön jogállású Erdélyre és Horvát-Szlavónországra, az akkor még török fennhatóság alatt álló Temesközre, valamint Bács-Bodrog, Csongrád, Csanád és Arad megye katonai kormányzat alatt álló részeire (Locorum Militarium). Ezekről a területekről 1715-ben nem készült összeírás. Ezek mellett más (ismeretlen) okból hiányzik Vas megye teljes anyaga is. Az összeírás kötelező érvénye bizonyára erre a megyére is vonatkozott, amit az is igazol, hogy Vasvár megye (Comitatus Castriferrei) küldöttei Turóc megyében végezték a felmérést, de a kibocsátó megye felmérése mégis elmaradt. (Vas megye adatait az 1720-as összeírásból a későbbiekben mindenképpen szükséges pótolni.)

Hasonló hiány mutatkozott Buda és Pest szabad királyi városok, illetve Pest–Pilis–Solt vármegye kapcsán is. Ezek anyaga sem készült el 1715-ben, de öt év elteltével, 1720-ban elvégezték a felmérést Bereg vármegye küldöttei, és ezt az anyagot beemelték az 1715-ös összeírásba, így most szerencsés módon rendelkezésünkre állnak az adatok.

3. Az adatbázis építésével összefüggő munkálatok és eredmények. – A TMCsA. korpuszának nyersanyaga a Magyar Országos Levéltár és az Arcanum Digitéka Kft. kiadványa (ConsReg. 1715) alapján digitálisan kereshető formában rendelkezésünkre áll. Az adatok azonban az átírásban jelentkező gyakori tévesztések miatt mindenképpen ellenőrzésre szorulnak. Ehhez kapcsolódóan folyamatban van a névadatok névtani kódolása is, mely jelenleg 10 megyét érint, ennek felénél (Szabolcs, Csanád, Somogy, Nógrád, Ugocsa) a névanyag ellenőrzése befejeződött. A feldolgozás egyetemi hallgatók bevonásával az ELTE Névkutató Műhelyében folyamatosan zajlik (bővebben I. N. FODOR 2011).

Meg kell jegyeznünk, hogy már a rendelkezésre álló alapkörpusz is alkalmas bizonyos névtani következtetések levonására, egy-egy családnév területi elterjedtségének az érzékeltetésére (l. alább), de a pontos számadatok és az ezzel összefüggő arányszámok csak az anyag teljes feldolgozása után véglegesíthetők.

Az adatbázis bővítésének következő lépése az 1720-as összeíráshoz kapcsolódik. Az első országos összeírás hibáinak korrigálása érdekében újra felvették az adatokat, de a panaszok eredményeként jóval körültekintőbben jártak el, ami azt eredményezte, hogy a nincstelen zselléretet, özvegyeket már nem vették számba, így korlátozottabb felhasználású névanyag keletkezett, de a két összeírás összességében mintegy negyedmillió névállománya (az ismétlődő személyek nevét egyszer számítva) egymásra vetítve már jelentős alapot nyújthat a névelemzéshez.

Az 1720-as összeírás a pozsareváci béke (1718) után keletkezett, amely révén teljesen felszabadult a török uralom alól az ország területe, és így ez az összeírás már – a Lengyelországnak elzálogosított Lubló vára és a 13 szepességi város kivételével – az egész ország területére kiterjedhetett, beleértve a katonai uralom alatt álló területeket is. Továbbra sem érintette azonban Erdélyt és nincs arra utaló jel, hogy Horvát- és Szlavónországot a hozzátartozó részekkel és a határvidékkel együtt összeírták volna. Erdély hiánya kétségtelenül korlátozottabb felhasználásra ad alkalmat, ennek pótlása a távolabbi jövőben az 1750-ben készült összeírással (Magyar Országos Levéltár, F50.) lenne kiegészíthető megfelelő pálvázati keret segítségével.

A továbbiakban a névanyag felhasználhatóságáról is röviden, a teljesség igénye nélkül szólnunk kell. FARKAS TAMÁS szerint „A korábbi névföldrajzi állapotok rekonstruálására való törekvés fontos feladatunk. Ezt lehetővé tevő feldolgozások készültek már egyes régiókra vonatkozólag, esetleg több területről származó mintavétellel is, valóban országos reprezentativitású történeti földrajzi eredmények nem állnak rendelkezésünkre. [...] A diakrón ívek megrajzolása, a múltbeli szinkroniákkal való módszeres összevetések lehetősége még termékenyebbé teheti majd egy mai magyar családnévátlasz várható eredményeit” (FARKAS 2010: 68).

A gondolatot úgy folytathatjuk, hogy a történeti családnévöldrajzi kutatások azal az előnnyel járnak, hogy ezek segítségével egy olyan viszonyítási alap keletkezik, amire a mai szinkrón családnévanyag vizsgálatakor eredményesen támaszkodhatunk, mivel a magyar nyelvterület jelentős része láthatóvá válik előttünk, abban a valóságos földrajzi helyzetben, ahogyan a családnevek természetes módon kialakultak. Tehát a TMCsA. egyik nagy előnye, hogy nincs mesterséges földrajzi korlátok közé szorítva, hanem a Kárpát-medencei személynevek szerves „egységét” jeleníthetjük meg a térképeken, úgy, ahogyan a névtörténet folyamán a különböző nyelvű névrendszerek hatást gyakoroltak egymásra. Láthatóvá válnak azok a határon túli összefüggések is, amelyekre

a mai ország határain belül néha csupán halvány utalás történik (erre l. a *Novák* név példáját – N. FODOR 2011).

A háromszáz évvel korábbi idősík lehetővé teszi, hogy a névváltoztatási mozgalom által jelentős mértékben átrajzolt névkincsünknek egy jóval természetesebb állapotát ragadjuk meg, olyat, amelyet még a XVIII. századdal kezdődő migráció sem befolyásolt. Hiszen a török utáni nagy népességmozgás (pl. a Bácska és a Bánság benépesülése, a svábok beköltözése stb.) csak a következő évtizedekben fog elkezdődni. Úgy is mondhatnánk, hogy a Kárpát-medencei különböző nyelvű népek névanyaga még külső hatásoktól mentesen, érintetlenül, csupán az évszázados természetes (magyar-szláv, magyar-román stb.) nyelvi kontaktust tükrözve jelenik meg.

A családnévviselést hivatalossá tevő rendelkezések (pl. II. József névrendelete) a XVIII. század utolsó negyedétől gátat szabtak a nevek spontán változásának. Nyilvánvaló, hogy ha a családnévek kialakításában részt vevő tényezőket kutatjuk, leginkább olyan korszakban érdemes ezt tennünk, amelyben a családnévek változásának a lehetősége még adott volt. Tudjuk azt, hogy a XVIII. századra a családnévek döntő hányada a kötelező hivatalossá tétel hiányában is már öröklődött, akár két-háromszáz éves múltra is visszatekinthetett a nevek többsége, és így a konkrét kapcsolat a név jelentéstartalma és a névviselő között megszakadhatott, mégis a reprezentatív jelleg és a magyar nyelvterület nagy térbeli lefedettsége az összeírás anyagában rejlő lehetőségek a néveredettel, illetőleg a **név és etnikum** összefüggésének feltárásával kapcsolatos óvatos elemzések végzését indukálják.

4. A név és etnikum összefüggésének problematikája. – A névtani szakirodalom megosztott abban a kérdésben, hogy a családnév mennyire tükrözi a névviselő nemzetiségét a névadás pillanatában, illetve a leszármazottak nevéként. A probléma több tényező együttes vizsgálatát igényli, melyek az alábbi szempontok szerint különíthetők el.

A név és etnikum összefüggésének kérdése teljesen másképpen merül fel a **különböző személynévfajtáknál**. Alapvető kitétel, hogy etnikai vizsgálathoz csak a **motivált nevek**et lehet felhasználni, hiszen pl. az Árpád-kori egyházi latin eredetű egyénnevek csak áttételesen utalhatnak a névviselő etnikumára. Ezzel szemben a magyar közsói eredetű nevek esetében már lehet alapja a név nyelvi alkata és eredete, illetve a névviselő etnikai hovatartozása közötti kapcsolat feltételezésének. A családnévek a névadás pillanatában mindenképpen motiváltak, mivel valamilyen valóságos (általában objektív) információt árulnak el az elnevezett személyről (pl. barna a haja vagy a bőre, Budáról származik, kovácsmesterséget folytat, az apját *Andók*-nak hívták stb.), és nemcsak egyszerűen megnevezik, mint az egyházi eredetű keresztnevek esetében. A motivált nevek csoportját, melyek közé a családnéveken kívül az Árpád-kori közsói eredetű egyénnevek és a ragadványnevek tartoznak, HOFFMANN ISTVÁN leíró vagy sajátosságjelölő neveknek nevezi (2008: 10–1). Ez a személynévcsoport alkalmas arra, hogy benne a név jelentéstartalma és a névviselő sajátosságjegye közötti kapcsolatot megvizsgáljuk.

Kiemelendő az **idő** tényezője, mivel a motivált nevek, így a családnév-előzmények esetében a kialakulásuk, keletkezésük időszakában a név nyelvi alkata, jelentése a névadó közösségről és az elnevezett személyről is információval szolgál a kutatók számára, ezáltal lehetőséget biztosít interdiszciplináris (pl. társadalom-, gazdaság- és művelődéstörténeti) összefüggések feltárására is (erre l. bővebben N. FODOR 2008a). A **névélettani vizsgálatok** tehát megvilágíthatják egy név kialakulásának körülményeit. A családnévek esetében azt mondhatjuk, hogy az egyéni név mellé a XIV–XV. században

másodlagosan kialakuló megkülönböztető név motivált, mert valamilyen sajátosságot árul el az elnevezetről, másképpen a név alapja az elnevezett valamilyen egyéni attribútuma lehet (pl. tulajdonsága, rokon kapcsolata, lakóhelye, foglalkozása, származása, egy esemény, egy jellegzetes tárgy birtoklása stb.), amelyek közül **az elnevező közösség** szabadon választhatja ki a számára legjellegzetesebbnek tartott valóságelemet az elnevezendő egyénnel kapcsolatban (N. FODOR 2008b). Tehát fontos, hogy a családnevek esetében nem beszélhetünk önelnevezésről, hanem az elnevező közösség aktív közreműködését kell feltételeznünk. Ennek tükrében, ha arra keressük a választ, hogy a név nyelvi eredete kinek az etnikumára utal, akkor az utóbbihoz mindenképpen a névadó közösséget kell rendelnünk. (Itt arra bonyolult kérdésre nem térek ki, hogy a nyelv és az etnikai hovatartozás nem minden esetben fedi egymást.)

A fenti okfejtés eredményeként teljesen értelmetlennek tűnik a nevek etnikumhoz kötése, hiszen az elnevező közösség beazonosítása reménytelen vállalkozás. Mégis azt mondhatjuk, hogy ha a névviselő az elnevezésben nem is játszik szerepet, de a **névátörökítésben** már nem hagyható figyelmen kívül, hiszen ő dönt, hogy a különböző adóösszeírásokban milyen nevet diktál be, illetve az esetleges átköltözéskor viszi-e magával az előző lakóhelyén a közösségtől kapott nevét. A névátörökítés pedig egy idegen anyanyelvű esetében is bizonyos fokú **asszimilációt** vagy legalább a **kétnyelvűséget** feltételezi. A névkeletkezés és az egy, maximum két generációt érintő átörökítés idejét meg kell különböztetnünk a család későbbi századokban bekövetkező esetleges identitásváltásától, amikor ugyan megtartják eredeti családnevüket, de már biztosan más nemzetiséghez tartoznak. Ezt egyéb, erre utaló információk nélküli forrásokban az idegen keresztnevek árulhatják el leginkább. Erre találunk példákat mások mellett a már idézett Bács megyei anyagban (pl. *Miskó Kis-Biró, Górgicsza Kis-Biró, Nikola Horváth, Gávrilla Kovács, Radován Csizmazia* stb.).

Egy név továbbélését a lakóhely megváltoztatása, a **migráció** szintén befolyásolhatja. Az esetek egy részében megmarad a név eredeti formában a lakóhelycsere után is, de a XVIII. század végéig bármikor megváltozhat az új körülmények hatására, az új névadó közösség tevékenysége révén.

A fentiekből kitűnik, hogy korántsem egyértelmű a név és etnikum összefüggésrendszere, azonban a bizonytalanságok ellenére az ilyen irányú vizsgálatokat teljesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül, mert a **XVIII. század második feléig etnikai hovatartozásra utaló összeírás nem áll rendelkezésünkre** a történelmi Magyarországról, tehát csak a neveket foghatjuk vallatóra. (Az etnikumra a település domináns nyelvhasználatán keresztül utaló első forrás a *Lexicon Locorum* 1773-ból.)

A „névelemzés” módszere nem példa nélküli a történelmi kutatásokban. A XIX. század végén ACSÁDY IGNÁC az 1715-ös és az 1720-as országos összeírás személynevei alapján próbált következtetéseket levonni a XVIII. századi Magyarország etnikai viszonyokat illetően (ACSÁDY 1896), a két világháború között a Mályusz Elemér nevéhez köthető népiségtörténeti iskola szintén a neveket vette alapul a nemzetiségi viszonyok feltárásában (l. alább). A módszer a háború után sem tűnt el végérvényesen, például BENDA KÁLMÁN is a családnevek hívta segítségül a hajdúk eredetének meghatározásához (BENDA 1970), sőt a közelmúlt nyelvhatárvizsgálataiban szintén látunk példát a módszer alkalmazására (TAMÁS 1996; BAGDI–DEMETER 2005, 2007 stb.).

Ha a nevek etnikai rekonstrukcióhoz történő felhasználásának tudománytörténeti előzményeit nézzük, akkor a fentiek közül a MÁLYUSZ ELEMER nevéhez fűződő, két világháború közötti népiségtörténeti kutatásokat kell részletesebben is bemutatnunk. Ez

a vállalkozás azt a célt tűzte maga elé, hogy sorra veszi a Trianonban elcsatolt vármegyét, és a KNIEZSA ISTVÁN által megadott nyelvészeti szempontok (KNIEZSA 1934/1965/2003) alapján a nevek eredet szerinti osztályozásával következtetést von le az adott megye korábbi etnikai összetételére, megkísérelve a korabeli nyelvhatár megrajzolását is. A népiségtörténeti kutatás első jelentős munkája SZABÓ ISTVÁN Ugocsa vármegyét feldolgozó kötete volt (SZABÓ 1937), melyet hamarosan számos további kötet követett.

A MÁLYUSZ által életre hívott két településtörténeti sorozat közül a „Magyarság és Nemzetiség” a felvidéki vármegyékét kívánta feldolgozni Pozsonytól Beregig, ebből az Ugocsa megyei köteten kívül elkészült még I. A BÁLINT Gömör megyéről (ILA 1944) és BAKÁCS JÁNOS Hont megyéről írt kötete (BAKÁCS 1971), utóbbi a II. világháború után már nem jelenhetett meg a Mályusz-féle sorozatban; a többi feldolgozásra kiadott vármegye pedig nem készült el. A „Település- és Népiségtörténeti Értekezések” című sorozatban MÁLYUSZ a tanítványai doktori értekezéseit jelentette meg nyolc kötetben (FÜGEDI 1938, ICZKOVITS 1939, BALÁZS 1939, MAKSAY 1940, JAKÓ 1940, KOVÁCS 1942, BÉLAY 1943, NAGY KÁLOCZI 1943), melyek főként az egykori kelet-magyarországi és erdélyi vármegyékét dolgozták fel (erre l. még OROSZ 2003).

SZABÓ ISTVÁN a következőképpen fogalmazta meg a kutatás feladatát módszertani példát szolgáltató kötetében: „Az összegyűjtött személyneveket nyelvi hovatarozandóság szerint osztályoztuk. Bár a nevek nyelvenkénti minősítésével nem többet, csak a név nyelvi alakját óhajtjuk kifejezni, mivel mégis e nyelvi minősítés alapján egy-egy közösség nyelvi jellegére s ennek alapján nemzetiségére vontunk le következtetéseket, szükségesnek láttuk, hogy azokat a neveket, melyek nyelvi alakja s tartalma között a nemzetiség tekintetében ellentmondás mutatkozik vagy ellentmondás lehetősége lappang, a határozott nyelvi alak dacára is bizonytalannak tekintsük” (1937: 5). Ez utóbbi kijelentés főként a **népnévi eredetű családnevekre** irányult, melyet a népiségtörténet kutatói etnikai szempontból bizonytalannak minősítettek, mivel a név (pl. *Német*) szemantikai tartalma (‘német ember’) valamilyen nemzetiségre (jelen esetben németre) utal, de a nyelvi megformáltság attól eltérő (magyar). Emellett nem egyértelmű a név idegen etnikumra utaló motivációja sem, hiszen ezek a nevek is rejthetnek azonos nemzetiséghez tartozó személyeket, ahogy ezt számos példa igazolja (l. pl. a Kállai család egyik ősné *Lengyel* megkülönböztető nevét, mely egy lengyelországi utazás emlékét őrzi – SLÍZ 2011: 86).

A továbbiakban a népnévi eredetű családnevekhez kapcsolódó etnikummal összefüggő kérdésekre térek ki a TMCsA. példán keresztül.

5. A TMCsA. népnévi eredetű neveinek tanulságai. – A népnévi eredetű családnevek esetében köztudomású, hogy kialakulásukat nem lehet minden esetben származásra utaló motivációval magyarázni, hiszen más eredeztetés (pl. tulajdonságbeli hasonlóság, esemény stb.) is számításba vehető (ezekre l. bővebben FARKAS–SLÍZ 2011). Az azonban kétségtelen, hogy a népnévi eredetű családnevek névadási alapja az esetek **döntő hányadában** valóban az elnevezett nemzetiségére, származására utalt.

Az 1715-ös országos összeírás családnevei között az alábbi táblázatban szereplő népnévi eredetű neveket találjuk a gyakorisági lista élén. Láthatjuk, hogy az első helyen szereplő *Tóti* családnév megterheltsége a következő népnév kétszerese. Nem meglepő, hogy a lista élén a szláv népcsoportokhoz kapcsolódó nevek állnak a *Némettel* kiegészülve. A rangsor további szláv népcsoportot jelölő nevei között olyanokat is találunk, amelyek nem a magyar névrendszeren belül jöttek létre (pl. *Polák*, *Rusznják*), mivel azonban

az összeírás népnévi eredetű neveinek sorrendjét kívántam bemutatni, az idegen (szláv) névadáson alapuló, etnikumra utaló neveket sem hagyhattam figyelmen kívül.

	Családnév	Gyakoriság	Százalék
1.	<i>Tót</i>	2323	1,40 ^o
2.	<i>Horvát</i>	1223	0,74 ^o
3.	<i>Német</i>	652	0,39 ^o
4.	<i>Orosz</i>	413	0,25 ^o
5.	<i>Polák</i>	402	0,24 ^o
6.	<i>Oláh</i>	387	0,23 ^o
7.	<i>Török</i>	220	0,13 ^o
8.	<i>Rác</i>	192	0,12 ^o
9.	<i>Rusznjak</i>	187	0,11 ^o
10.	<i>Magyar</i>	158	0,09 ^o
11.	<i>Lengyel</i>	132	0,08 ^o

1. táblázat Az 1715-ös országos összeírás leggyakoribb népnévi eredetű családnévei
(Az adatok tájékoztató jellegűek, csupán az arányokat szemléltetik)

Ha a táblázat eredményeit összevetjük napjaink családnévállományában található népnévi eredetű nevekkal (2. táblázat), akkor azt láthatjuk, hogy a szláv névrendszerből eredeztethető két nevet nem számítva, a nevek sorrendje csupán az *Orosz* esetében mutat különbséget, ez a családnévünk korábban a 4. leggyakoribb volt a népnevek között, napjainkra viszont a 8. helyre szorult vissza. A név megterheltségének a csökkenése a névföldrajzi térkép ad választ (2. ábra).

	Családnév	Gyakoriság	Százalék
1.	<i>Tóth</i>	222 228	2,19 ^o
2.	<i>Horváth</i>	203 765	2,01 ^o
3.	<i>Német</i>	97 943	0,96 ^o
4.	<i>Oláh</i>	38 570	0,38 ^o
5.	<i>Rác</i>	36 001	0,35 ^o
6.	<i>Török</i>	27 374	0,27 ^o
7.	<i>Magyar</i>	21 240	0,21 ^o
8.	<i>Orosz</i>	16 259	0,16 ^o
9.	<i>Lengyel</i>	14 232	0,14 ^o

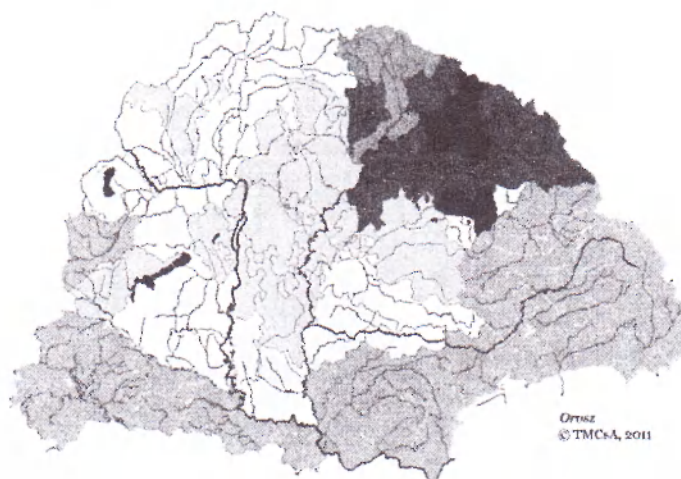
2. táblázat Magyarország 2007. január 1-jei népességállományának leggyakoribb népnévi eredetű családnévei

Forrás: CsnE. 8, 529–35

1715-ben az *Orosz* név Ung megyében éri el a legnagyobb gyakoriságot, a megye családnéveinek 3,7%-át teszi ki, hasonlóan magas az aránya Bereg (2,02%) és Közép-

Szolnok (1,87%) területén, de 1% fölötti Ugocsa, Szatmár, Máramaros, Abaúj és Szabolcs megyében is. Megállapíthatjuk, hogy a név az északkeleti megyékben jellemző, és innen terjed az ország többi területe felé csökkenő intenzitással. A mai elterjedése kapcsán HAJDÚ hasonló eredményre jut, szerinte a név „a nyelvterület északkeleti részén, különösen Kárpátalján gyakori” (CsnE.).

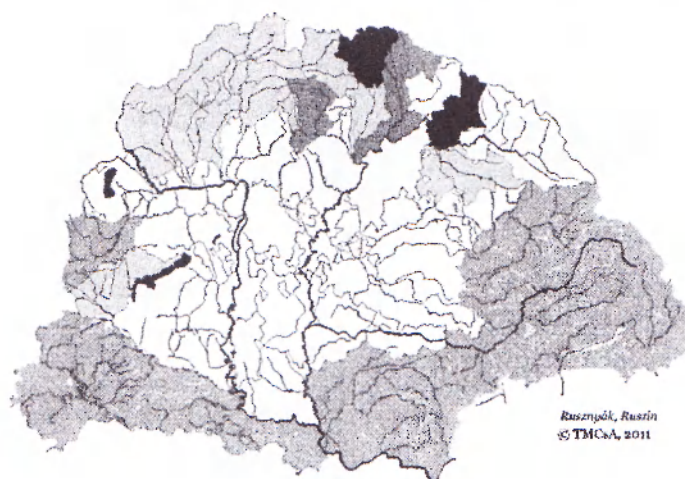

2. ábra Az *Orosz* családnév elterjedtsége 1715-ben a TMCsA. alapján

Megye	Gyakoriság		Megye	Gyakoriság	
Ugocsa	39	3,70‰	Bihar	16	0,30‰
Bereg	48	2,02‰	Torna	1	0,28‰
Közép-Szolnok	22	1,87‰	Heves és Külső-Szolnok	5	0,22‰
Ung	27	1,55‰	Gömör	6	0,22‰
Szatmár	63	1,49‰	Jászkun	1	0,10‰
Máramaros	54	1,48‰	Fejér	?	0,09‰
Abaúj	14	1,06‰	Csongrád	1	0,07‰
Szabolcs	28	1,06‰	Zala	3	0,05‰
Zemplén	49	0,97‰	Nógrád	1	0,04‰
Sáros	23	0,41‰	Nitra	2	0,02‰
Borsod	8	0,38‰	Pest–Pilis–Solt	1	0,01‰

Arra a kérdésre, hogy miért éppen Eszakkelet-Magyarországhoz kötődik az *Orosz* név területi határa, kézenfekvőnek tűnik a válasz: a **keleti szlávok** megjelenésére a magyar nyelvben már régtől fogva az *orosz* szó használatos (vö. TESz.), a Kárpát-medencén belül pedig ilyen keleti szláv népcsoport a **ruszin** (rutén, kárpátukrán). A magyar nyelv *orosz* népeve alatt nyilvánvalóan elsősorban őket kell keresnünk (vö. CsnSz., SZABÓ 1937: 14, MIZSER 2007, 2010). A szó ruszinokra való korai vonatkoztatását jól mutatja a XV. század eleji Schlägl szójegyzékben fennmaradt adat, amely az *orosz* latin megfelelőjeként a *ruthenus* szót jelöli meg (TESz.), ennek ellenére a TESz. nem veszi fel ezt a jelentések közé. Calepinus szótárában (1585) 'ajtónálló' jelentés is adatolható (vö. TESz.), de ez a ritka tisztség vagy foglalkozás csak elenyésző esetben lehetett a névadás alapja, a népnévi magyarázatot nem módosítja.

Az 1715-ös összeírás népnévi gyakorisági listájában (1. táblázat) szereplő *Polák* 'lengyel' és *Rusznják* 'ruszin' név a szláv (szlovák) névrendszerben keletkezett, és nem meglepő módon a két szomszédos (északi és keleti) szláv nép tagjainak a megnevezésére irányult. Az, hogy ma ezek a nevek nem szerepelnek a gyakorisági listánkon, a Trianoni határ meghúzásával magyarázható, hiszen a *Rusznják* és a *Ruszin* név egyesített térképe jól mutatja (3. ábra), hogy a családnevek XVIII. század eleji előfordulása a mai határokon kívülre esett, ebből következően a mai névviseelőket is elsősorban ott kell keresnünk. Hasonló jelenséget figyelhetünk meg a *Polák* esetében is, amely Gömör, Sáros, Szepes, Árva, Bars, Liptó, Nyitra, Pozsony és Trencsén megyében fordult elő nagy számban, a többi megyében csupán egy-egy elszórt adatot találunk. Mindehhez szorosan kapcsolódik az *Orosz* családnév példája is, amelynek a gyakorisági listán való hátrébb kerülése azzal indokolható, hogy a nagy megterheltséget mutató megyék (Ugocsa, Bereg, Közép-Szolnok) részben vagy egészben határon kívülre kerültek.

3. ábra A *Rusznják* és *Ruszin* családnév elterjedtsége 1715-ben a TMCsA. alapján

	Rusznják		Ruszin	
Abaúj	2	0,15		
Árva	2	0,05		
Bars	2	0,04		
Bereg			76	3,2
Gömör	13	0,48		
Kis-Hont	3	0,16		
Liptó	2	0,05		
Nyitra	4	0,03		
Pozsony	1	0,01		

	Rusznják		Ruszin	
Sáros	104	1,86	3	0,05
Szatmár	2	0,05		
Szepes	3	0,08		
Trencsén	23	0,15		
Turóc	1	0,07		
Zala	2	0,03		
Zemplén	22	0,44	3	0,06
Zólyom	1	0,03		
Osszesen:	187		82	

A *Rusznják* népre utaló, szláv családnév. A név etimónja a szláv *rusz*, ami a keleti szláv népek önelnevezése lett, ebből ered az *orosz* szavunk is. A *Rusznják* a szlovák nyelvben a Keleti-Kárpátokban élő ruszinok gúnyos elnevezése volt, ma már semleges jelentéstartalmú név (CsnE., TESz.). A *ruszin* szóból az 'onnan való' jelentésű *-ák* képzővel jött létre. A képző a szláv nyelvben számos népnév vagy származási helyre utaló név megalkotásában játszott szerepet (pl. *Csehák* 'cseh', *Nemciák* 'német', *Szlávok* 'szlovák'),

Lipták 'liptói', *Slezák* 'sziléziai', *Spisák* 'szepesi' stb.) (VÖRÖS 2004: 272-277 passim, 2010: 96, KNIEZSA 1934/1965/2003: 301).

Az adatok azt jelzik, hogy Bereg megyében a *Ruszin*, míg Sárosban, a rutén nyelvterület határán a *Rusznják* név jellemző. Bereg megyében a nyilván gúnyos jelentéstartalmú név fel sem bukkan, hanem a *Ruszin* önelnevezés ér el nagy gyakoriságot, ami azért meglepő, mert ott, ahol a lakosság nagy része ugyanahhoz az etnikumhoz tartozik, nem magyarázható az önelnevezés megkülönböztető funkciója. Hasonló problémát okoz a *Magyar* családnév névadási motivációjának feltárása is, melyre HAJDÚ azt a magyarázatot adja, hogy a népnyelvben ma is használják a szót egyszerűen az 'ember, egy ember, ismeretlen ember' jelentésben (CsnE.). Emellett az is felvethető, hogy „a régi lakosságnak a nagy tömegben beáramló más nemzetiségű, nyelvű jövevényektől való önmegkülönböztetése lehetett a megnevezés célja” (FARKAS-SLÍZ 2011). Esetünkben ez utóbbi magyarázat sem fogadható el, mert az adatok szétszórtan, szláv családnevek között fordulnak elő.

A TESz. első adata a *ruszin* szó magyar használatra 1839-ből maradt fenn, eszerint a magyarországi ruténeket rusznjákoknak, ruszinoknak és oroszoknak nevezik. A szláv eredetű szó Galícia, Kárpátalja és Bukovina ukrán (keleti szláv) lakóit jelölte. KÁZMÉR a *Ruszin* nevet is felveszi a magyar családnevek szótárába 'kárpatukrán' jelentésű népnévként (CsnSz.). A legkorábbi adatai egy 1648-as urbáriumból származnak, de az általa felsorolt személyek között nem magyar keresztneveket is találunk (pl. *Jurko*, *Marko*, *Ilko*), amely a név magyar névrendszerbe való tartozását még inkább kétségessé teszi. MIZSER LAJOS a nevet Bereg megyéből (1570: *Ruszin* – Lohó község) adatolta, de Máramaros megyében is előfordul már a XVI. században (MIZSER 2010: 250).

A XVI. századi adatok mindenképpen támpontot adnak ahhoz, hogy a *ruszin* önelnevezés idejét hozzávetőlegesen meghatározzuk. A családnévtérképnek az a tanúsága, hogy a XVIII. századi adatok nagy része egy megyére korlátozódik, a korábbi adatok is csak szórványosan jelennek meg a szomszéd megyében, emellett a viszonylag kései családnévi említés arra enged következtetni, hogy magát az önelnevezést sem lehet túlságosan korai időponttól feltételezni, de a kérdéskör megnyugtató tisztázásához további vizsgálatok szükségesek.

Irodalom

- ACSÁDY IGNÁC 1896. *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában (1720–21)*. Budapest.
- BAGDI RÓBERT–DEMETER GÁBOR 2005. *A nyelvhatárváltozás természeti és gazdasági háttere Bihar megye példáján (1770–1992)*. In: Tájak, régiók, települések. Debrecen, 279–87.
- BAGDI RÓBERT–DEMETER GÁBOR 2007. *Migráció és asszimiláció a Partiumban 1715–1910*. In: Tisztelettel Tanár Úrnak! 56 tanulmány Korompai Gábor 70. születésnapjára. Debrecen, 299–308.
- H. BALÁZS ÉVA 1939. *Kolozs megye kialakulása*. Település- és népiségtörténeti értekezések 3. Budapest.
- BÉLAY VILMOS 1943. *Máramaros megye társadalma és nemzetiségei. A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig*. Település- és népiségtörténeti értekezések 7. Budapest.
- BENDA KÁLMÁN 1970. *A hajdúk eredetének meghatározása a családnevek alapján*. In: NytudÉrt. 70: 193–6.
- CASTAGNA, ANDREA et alii. <http://www.gens.labo.net/it/cognomi/>.

- ConsReg. 1715 = *Conscriptio Regnicolaris* 1715. N 78. Magyar Országos Levéltár, Budapest. 3119–3131. doboz. Digitalizált kiadás: *Az 1715. évi országos összeírás*. (DVD-ROM). Szerk. H. NÉMETH ISTVÁN. Magyar Országos Levéltár – Arcanum Kft., Budapest, é. n.
- CsnE. = HAJDÚ MIHÁLY, *Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink*. Tinta Kiadó, Budapest, 2010.
- CsnSz. = KÁZMÉR MIKLÓS 1993. *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- DFA. 2005 = *Deutscher Familiennamenatlas*. Kutatásvezetők: KUNZE, KONRAD-NÜBLING, DAMARIS.
<http://www.igl.uni-mainz.de/forschung/namenforschung/dt-familienatlas>.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2010. *Az olasz vezetékelemek geolingvisztikai sajátosságai és földrajzi megoszlása*. In: A nyelvföldrajztól a névföldrajzig. Szerk. VÖRÖS FERENC. (MNyTK 234.) Budapest–Szombathely, 81–92.
- FARKAS TAMÁS 2010. *Családnév-változtatás és névföldrajz*. In: A nyelvföldrajztól a névföldrajzig. Szerk. VÖRÖS FERENC. (MNyTK 234.) Budapest–Szombathely, 67–80.
- FARKAS TAMÁS–SLÍZ MARIANN 2011. *Német népcsoportokra utaló családnevek Magyarországon. Német, Szász, Bajor, Sváb*. A nyelvföldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek. Szerk. VÖRÖS FERENC. Savaria University Press, Szombathely. 63–78.
- N. FODOR JÁNOS 2008a. *Korai családneveink történeti tanulságai*. In: N. FODOR JÁNOS: Északkelet-Magyarország személynéveinek komplex nyelvi elemzése (1401–1526). (Kézirat, PhD-értekezés). ELTE BTK, Budapest, 185–208.
- N. FODOR JÁNOS 2008b. *A magyar családnevek új szempontú rendszerezési lehetőségéről*. Magyar Nyelv 104: 286–305.
- N. FODOR JÁNOS 2011. *A Történeti Magyar Családnévátlasz előmunkálatairól*. Névtani Értesítő 33. (Megjelenés előtt)
- FÜGEDI ERIK 1938. *Nyitra megye betelepülése*. Település- és népiségtörténeti értekezések 1. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1987. *Adatok a XVI. század ő-zéséhez*. Magyar Nyelv 83: 443–8.
- HAJDÚ MIHÁLY 1988. *A XVI. századi nyelvjárások néhány kérdéséhez*. In: A magyar nyelv rétegződése I–II. Szerk. KISS JENŐ–SZÜTS LÁSZLÓ. Akadémiai Kiadó, Budapest, 402–8.
- HAJDÚ MIHÁLY 2008. *Beszámoló a készülő „Mai családneveink lexikona” munkálatairól*. Névtani Értesítő 30: 168–85.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008. *A személynévrendszerek leírásához*. Magyar Nyelvjárások 46: 5–20.
- ICZKOVITS EMMA 1939. *Az erdélyi Fejér megye a középkorban*. Település- és népiségtörténeti értekezések 2. Budapest.
- ILA BÁLINT 1944. *Gömör megye. A települések története 1773-ig*. Budapest.
- JAKÓ ZSIGMOND 1940. *Bihar megye a török pusztítás előtt*. Település- és Népiségtörténeti Értekezések 5. Budapest.
- KÁZMÉR MIKLÓS 1991. *A Benkő családnév XV–XVII. századi nyelvföldrajza*. In: Benkő-Eml., 327–331.
- KNIEZSA ISTVÁN 1934/1965/2003. *Felvidéki családnevek*. 1. litografált kiadás: 1934., 2. kiadás: 1965. In: KNIEZSA ISTVÁN: Helynév- és családnévvizsgálatok. Lucidus Kiadó, Budapest.

- KOVÁCS MÁRTON 1942. *A felsőőri magyar népsziget*. Település- és népiségtörténeti értekezések 6. Bp.
- KUNZE, KONRAD 2004⁵. *dtv-Atlas Namenkunde. Vor- und Familiennamen im deutschen Sprachgebiet*. 5. kiadás. (1. kiadás: 1998). Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, München.
- MAKSAY FERENC 1940. *A középkori Szatmár megye*. Település- és Népiségtörténeti Értekezések 4. Bp.
- MIZSER LAJOS 2007. *Ruszinokra utaló tulajdonnevek a 16. századi Bereg megyéből*. Névtani Értesítő 29: 79–85.
- MIZSER LAJOS 2010. *A ruszinok elnevezései a XVI–XVIII. században*. Magyar Nyelv 106: 249–251.
- NAGY KÁLOCZI BALÁZS 1943. *Jász-kunsági reformátusok leköltözése Bácskába II. József korában*. Település- és népiségtörténeti értekezések 8. Bp.
- OROSZ LÁSZLÓ 2003. *Népiségkutatás a nemzeti érdekek ütközőpontjában. A két világháború közötti tudománypolitika Fritz Valjavec és Mályusz Elemér kapcsolatában*. Századok 137: 43–99.
- SLÍZ MARIANN 2011. *Személynevek a középkori Magyarországon*. Attraktor, Máriabesnyő.
- SZABÓ ISTVÁN 1937. *Ugocsa megye*. Magyarság és Nemzetiség. Tanulmányok a magyar népiségtörténet köréből. I/1.köt. HÓMAN BÁLINT és DOMANOVSKY SÁNDOR közreműködésével szerk. MÁLYUSZ ELEMÉR. Budapest.
- TAMÁS EDIT 1996. *A szlovák–magyar–ruszin nyelvhatár a történelmi Zemplén és Ung megyében*. In: Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei. (A Mályi konferencia ruszin témájú előadásai.) Szerk. HATTINGER GÁBOR–VIGA GYULA. Budapest, 9–38.
- TESz. = BENKŐ LORÁND főszerk. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967–1976.
- VÖRÖS FERENC 2004. *Családnév-kutatások Szlovákiában*. Kalligra, pozsony.
- VÖRÖS FERENC 2007. *Egy hungarocentrikus Kárpát-medencei szin:krón: névföldrajz szükségességéről*. In: V. Dialektológiai Szimpozion. Szombathely, 2007. augusztus 22–24. Szerk. GUTTMANN MIKLÓS–MOLNÁR ZOLTÁN MIKLÓS. Szombathely, 299–307.
- VÖRÖS FERENC 2009. *Széljegyzetek a magyar családnév-tanulmányok előmunkálatai körében*. Névtani Értesítő 31: 185–197.
- VÖRÖS FERENC 2010a. *Mutatvány a mai magyar családnév-tanulmányok előmunkálataiból*. Magyar Nyelv 106: 156–69; 308–22.
- VÖRÖS FERENC 2010b. *Családnévek térképlapjainak nyelvföldrajzi vallomása*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 235. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- VÖRÖS FERENC 2010c. *Szin:krón magyar családnév-tanulmányok térképlapjainak margójára*. Magyar Nyelvőr 134: 88–102.
- VÖRÖS FERENC 2011. *Névföldrajz és térinformatika. Mutatvány a Mai magyar családnév-tanulmányok legújabb térképlapjaiból*. In: A nyelvföldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek. Szerk. VÖRÖS FERENC. Savaria University Press, Szombathely. 13–44.

Absztrakt / Abstract

Név és etnikum összefüggésének nyelvföldrajzi vonatkozásai a Történeti Magyar Családnévátlasz példaanyagában

A mai családnévanyag szinkrón névföldrajzi vizsgálata mellett fontos a történeti szempont érvényesítése is, ennek okán a közelmúltban megkezdődtek a Történeti Magyar Családnévátlasz munkálatai, amelynek adatbázisához az első országos összeírás szolgáltatja az adatokat. A 160 ezres adatmennyiséggel bíró névkorpusz a történelmi Magyarország területének a kétharmadát lefedi, sok szempontú elemzési lehetőséget biztosítva a névföldrajzi vizsgálatokhoz. Jelen tanulmányban a népnévi eredetű családnevek közül az *Orosz*, *Rusznják* és *Ruszin* családnevek területi kiterjedése segít feltárni a különböző nyelven ugyanarra a népcsoportra vonatkozó nevek történeti tanulságait.

The linguistic geography concerns of the context of a name and an ethnic group in the database of Atlas of Historical Hungarian Surnames

Beside the synchronic name geography examination of the today's surnames is important the validation of the historical viewpoint, because of this the works of the Atlas of Historical Hungarian Surnames began. The database of AHHS consists of the data of the first national census in 1715. The corpus of 160 thousand names covers the big part of historical Hungary's area. In this paper I research the contexts of a name and an ethnic group, and I present the geography map of the *Orosz* 'Russian', *Rusznják* 'Ruthenian', *Ruszin* 'Ruthenian' family names with ethnonym origin.

Kulcsszavak / Keywords

névföldrajz, népnévi eredetű családnevek, személynév és etnikum kapcsolata, népi-ségtörténet, történeti családnévátlasz, *Orosz*, *Rusznják*, *Ruszin*

name geography, surnames with an ethnonym origin, the contact of a personal name and an ethnic group, atlas of historical surnames, family names: *Orosz* 'Russian', *Rusznják* 'Ruthenian', *Ruszin* 'Ruthenian'